

MİLLİ AZERBAIJAN TARİHİ MÜZESİ'NDE MUHAFAZA EDİLEN POLİKROM BOYALI KAPLAR

Aida İSMAYILOVA¹

ÖZET

Arkeolojik buluntular arasında seramik ürünler çoğunluk teşkil etmektedir. Bu ürünlerin tetkiki bahsa konu olan çağ hakkında geniş bir tesevvür yaratmaktadır. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin Arkeoloji fondunda IX-XIII.yüzyıllara ait çok sayıda seramik ürünler bulunmaktadır. Onların arasında polikrom sırlı kaplar önemli bir yer tutmaktadır. Makalede Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin Arkeoloji fondunda bulunan ve sergi salonunda gösterilen sırlı polikrom kaplardan bahs etmektedir. Muallif makalede sırlı polikrom kapların genel özellikleri, hazırlanma teknolojisi hakkında ilgi vermiş, onları dekorun xarakterine göre tasnif etmiştir. Bunun dışında bahsa konu olan çağda Azerbaycan ve ona komşu olan ülkelerin ortaçağ şehirlerinde üretilmiş sırlı polikrom kapların farklı özelliklerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimler: Sır, Seramik ürünler, Seramik, Ankob, Ortaçağ

---

¹ Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi

Полихромные глазурованные сосуды хранящиеся в Национальном музее истории Азербайджана

Резюме

Глиняные изделия – предметы в массовом количестве выявляемые в культурных слоях археологических памятников. Исследуя эти образцы, можно составить широкое представление о соответствующем периоде. В фонде археологии Национального Музея Истории Азербайджана (НМИА) хранится большое количество образцов керамики IX – начала XIII вв. Особое внимание среди них привлекают полихромные глазурованные сосуды. Данная статья посвящена полихромным глазурованным сосудам, хранящимся в фонде археологии НМИА и демонстрируемым в его экспозиции. Автор статьи дал подробные сведения о об общих особенностях, технике изготовления полихромных глазурованных сосудов, классифицировал по периодам и характеру декора. Кроме того, рассмотрены сходные особенности и различия, изготовленных в одно и то же время в отдельных средневековых городищах Азербайджана и близлежащих стран.

Ключевые слова: Глазурь, керамические изделия, керамика, ангоб, средневековые

GİRİŞ

Seramik ürünler, arkeolojik anıtların medeni tabakalarında kitlesel olarak aşikar edilen nesnelere arasındadır. Bu nesnelere tetkiki sayesinde ilgili dönemin tarihi hakkında kapsamlı bilgi elde etmek mümkündür. Çalışmamıza konu teşkil eden seramik ürünlerinin üretimi erken dönem Mısır coğrafyasında başlamıştır. Bu üretim çeşidi sonraki dönemlerde Mezopotamya ve Çin uygarlıklarına naklolmuştur. Sarı yeşil ve mavi yeşil renklere boyanmış kaplar ise ilk kez Çin'de üretilmiştir (M.S. III.-IV. Yüzyıllar).² Doğu dünyasının bir parçası olan Azerbaycan erazisinde de sırlı kapların üretimi geniş yer kapsamıştır. Önce sade, sırsız kaplar üretilmiş, sonra sırlı kapların üretimine geçilmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, Azerbaycan erazisinde sırlı kapların üretimi antik çağdan malumdur.³ Lakin geniş şekilde sırlı kap üretimi VIII. Yüzyılın sonu-IX. Yüzyılın evveline aittir. Sırlı kapların büyük bir kısmını sırlı polikrom kaplar tutmaktadır. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi'nde bu tür boyalı nesnelere somut örnekleri muhafaza edilmektedir. Nesnelere IX.-XIII. Yüzyıllarda üretilmiş olanları burada ele aldığımız çalışmanın temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu nesnelere genellikle Azerbaycan'ın ortaçağ şehirlerinden Beylekan, Bendovan, Gence, Bakü, Mingeçevir, Kabala ve Şemahi gibi bölgelerinde tespit edilmiştir. Bu kapların araştırma için seçilmesi onların renk çaları, dekoru, zengin çeşiti ve daha az tetkik edilmesi ile ilgilidir.

Polikrom sırlı kapların üretimi döneminden bahs ederken şunu belirtmek gerekir ki, Azerbaycanın ortaçağ şehirleri bahs edilen devirde sosyal-ekonomik bakımdan terakki ve gelişme yaşamaktaydı. Arap Hilafetinin zayıflaması fonunda Azerbaycan erazisinde bağımsız feodal devletler yaranmış ve onların sanatın, medeniyetin, kend teserrüfatına ayırdıkları ilgi sonucunda ortaçağ Azerbaycan şehirleri sanat ve medeniyet merkezlerine dönüşmekteydi. Bahs edilen gelişim sırlı kap üretiminden de yan geçmemiştir.

² Ş. S. Taşhodjaev, Hudojestvennaya Polivnaya Keramika Samarkanda IX-Naçala XIII. Vv., İzd.vo Fan Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1967, s. 7.

³ Aliev İ.Q, Oçerki istorii Atropateni. Azereşr, Bakü, 1989. s. 122.

Müzenin özel fonunda muhafaza edilen kaplar hakkında Kara Ahmedov, Anatoli Yakobson, Nasiba Mecefova, Vadim Leviatov ve Bebut Şelkovnikov gibi müellifler araştırmalar yapmışlardır. Fakat nesnelere kapsamlı tetkiki ve ayrıntılı tipolojik tasnifi yapılmamıştır. Bu alandaki çalışmalar münferit karakterlidir. Mesela ismini zikrettiğimiz müelliflerden Anatoli Yakobson, 1953-1955 seneleri arasında Beylekan arkeoloji alanında yürütülen kazılar sonucunda elde edilmiş nesnelere genel tasnifini yapmıştır.⁴ V. Leviatov ise VII.-XV. yüzyıllara ait polikrom kapların genel tasnifini yapmıştır.⁵ N. Necefova ve B. Şelkovnik'in müşterek çalışmalarında IX. Yüzyıla ait saksı kaplar hakkında genel malumat verilmiştir.⁶ Tüm bu çalışmaların ekserisi XX. yüzyılın 40 ve 50'li yıllarından yapılmış araştırmalardır ve tetkikleri o günün şartlarına göredir. Binaenaleyh polikrom kapların kompleks ve şümillü tetkikine ihtiyaç vardır. Polikrom kapların üretim teknikleri, üretildikleri dönemin tespiti, tipolojik tasnif ve tahlili gibi meseleler bu makalenin araştırma konuları arasındadır. Makalede hakeza Azerbaycan ve çevre ülkelerde orta asırlar boyunca üretilen boyalı kapların karşılaştırmasının yapılması da amaçlanmıştır.

A.Polikrom Kapların Genel Özellikleri

Azerbaycan'da boyalı kapların seri üretime geçişi, IX. Yüzyıldan itibaren mümkün olmuştur. Azerbaycanlı araştırmacılardan Reşad Göyüşov'a göre, bunun sosyo-ekonomik yaşamdaki değişim ve Azerbaycan'ın Orta Asya ülkeleri ile ilişkileriyle doğrudan bağlantısı vardır.⁷ Üretimi hızlandıran kurşun oksitten üretilirdi, boya saksıya koruma niteliği kazandırır, hem de onu rutubetten korur ve kaba parıltı verirdi.⁸ XI.-XII. Yüzyıllarında boyalı seramik üretiminde birtakım yenilikler vukua geldi. Şöyle ki bu tarihlerden sonra üretilen kapların boyanmasında bakır, manganez, demir ve kobalt gibi metal oksitlerden istifade edilmeye başlandı.⁹

⁴ A. L. Yakobson, "Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala)", Trudı Azerbaydjanskoy (Orenkalinskoy) Ekspeditsii MİA, c. 1, Sy. 67 (Moskva-Leningrad, 1959), s. 229.

⁵ V. N. Leviatov, "O Tipah Glazurovannoy Keramiki Azerbaydjana v VII-XV vv", İzvestiya Azerbaydjanskoy SSR, Sy. 7 (1946), s. 43.

⁶ N. Nadjafova, B. Şelkovnikov, "Hudojestvennaya Glazurovannaya Keramika Azerbaydjana IX v.", İzvestiya Akademi Nauk Azerbaydjanskoy SSR-Seriya Obşestvennih Nauk, Sy. 4 (1958), s. 104.

⁷ R. Göyüşov, "I-X Esrlerde Qebele Şehrinin Dulus Memulatlarının İnkişaf Merheleleri", Azerbaycan SSR Elmler Akademiyasının Meruzeleri, c. XIX, Sy. 2 (1963), s. 66.

⁸ Q. Ehmedov, Orta Esr Beyleqan Şeheri, Elm Neşriyyatı, Bakı, 1979, s. 32.

⁹ Azerbaycan Arxeologiyası: Orta Esrler, Şerq-Qerb Neşriyyatı, Bakı, 2008, c. VI, s. 140.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Polikrom boyalı kapları üretim dönemlerine göre şöyle tasnif etmek mümkündür: 1. IX.-X. Yüzyıllar, 2. XI. Yüzyıl, 3. XII-XIII. Yüzyıllar.

İşlenme tekniklerine göre yapılan tasnif ise şöyledir: 1. Boya işlemeli kaplar, 2. Çizgili nakış işlemeli kaplar, 3. Çizgili ve boyalı kaplar, 4. Nakışlı kabartmalı kaplar.

Dekorun özelliklerine göre yapılan tasnif ise şöyledir: 1. Bitkisel ve geometrik nakışlı kaplar, 2. Antropomorfik ve zoomorfik tasvirli kaplar.

B.Polikrom Boyalı Kapların Üretim Teknikleri

IX.-X. Yüzyıllarda üretilen polikrom kapların üzerine şeffaf boya çekilmiştir. Bu dönemin kaplarında kahverengi, sarı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Bu tür kaplar fırında pişirildikten sonra, kurutulur ve üstüne manganez, demir, bakır oksitleri ile nakışlar işlenirdi. Demir oksidinden sarı renk, bakır oksidinden ise yeşil renk hâsıl olurdu. Bu oksitler sayesinde kabın üstüne renkli nakışlar işlemek mümkündür.¹⁰ IX.-X. Yüzyıllara ait polikrom boyalı kaplarda nakış fonundan ziyade bizatihi işlenmesi geniş yer kaplamaktadır. Bu tür işlemlerde kabın dibinden ağız kısmına doğru güneş ışınları ve yaprak biçiminde nazik ve enli çizgiler çekilir, daireler ile bitkisel ve geometrik figürler biçiminde nakışlar ile boyama yapılırdı. Kapların sathı ise kısımlara taksim edilerek işlenirdi.¹¹ Yuvarlak biçimli kapların sathının düz geometrik hatlarla dörde bölünmesi onun yapım tekniklerine uygun değildir. Yakobson bu durumu saksı mamullerine dikiş sanatından geçtiğini açıklamaktadır¹². Ahmedov ise söz konusu üretimde halı sanatının bıraktığı izlerini aramaktadır.¹³

Üstünde av sahneleri tasvir edilmiş ortaçağ Beylekan kapları bir hayli ilgi uyandırıcıdır.¹⁴ Bu tür kapların tasvirlerinde gayri intizam, uyumsuzluk ve renklerin düzgün kullanılmaması gibi meseleler belirgindir. İnsan tasvirlerine nazaran at ve eğer tasvirleri daha büyük verilmiştir. Bazı tasvirlerde dağ, çimen ve kavis işlemleri mevcuttur. Beylekan'da bulunan kapların benzeri, Hazar Hakanlığı topraklarında,

¹⁰ Q. Ehmedov, Örenqala (Qısa Tarixi-Arxeoloji Oçerk), Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı, 1962, s. 80-81.

¹¹ A. L. Yakobson, "Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala): Trudi Azerbaydjanskoy (Oren-Kalinskoy) Arheologičeskoy Ekspeditsii", Materialı i İssledovaniya po Arheologii SSSR, t. I, no. 67 (Leningrad 1959), s. 238.

¹² Yakobson, "Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala)", s. 239.

¹³ Q. Ehmedov, Orta Esr Beyleqan Şeheri, Elm Neşriyyatı, Bakı, 1979, s. 33.

¹⁴ Yakobson, "Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala)", Tablo V, resim 1.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kuzey Kafkasya’da yerleşen Sarkel şehrinde bulunmuştur.¹⁵ Tahminlerimize göre bu tür kaplar ya Azerbaycan’dan Kuzey Kafkasya’ya götürülen sanat erbabı tarafından üretilmiş, ya da ticaret yolu ile bahsi geçen şehre ulaşmıştır.

IX.-X. Yüzyıllarda üretilmiş polikrom boyalı kapların diğer örneklerine Azerbaycan’ın Kabala şehrinde tesadüf edilmektedir. 1959’da bu şehirde yapılan kazılar sonucunda benzer örnekler bulunmuştur. Bu kaplar genellikle koyu kahverengi ve koyu sarı renklere boyanmışlardır. Kırmızımsı kilden üretilen kabın iç kısmı açık sarı renkli boya ile kaplanmıştır. Kabın merkezinde ise yeşil boya ile daire çizilmiş, tam ortasına kahverengi nokta koyulmuştur. Merkezden kenarlara doğru kahverengi ve koyu kahverengi hatlar çizilmiştir. Kabın dış cephesinde düz şeritler vardır.¹⁶ Kabın alt kısmı yuvarlak olup, 10,2 santimetre, yüksekliği ise 6 santimetredir. Oturacak kısmı yuvarlaktır. Kabala’da aşikâr edilen erken dönem boyalı polikrom kaplar genelde yeşil, sarı ve kahverengidir.¹⁷ Benzer eğilim Gence’de keşfedilen kap örneklerinde de görülmektedir.¹⁸ Şemkir şehrinde yapılan arkeolojik kazılarda da benzer renkli boyalı polikrom kaplar bulunmuştur.¹⁹

XI. yüzyıla ait kaplarda sık grafiksel nakışlara tesadüf etmek mümkündür. Kabın engoplanmasından sonra ucu sivri aletle grafiksel nakışlar hakkedilirdi. Çizgisel yerlerde engobun alınmasından sonra renksiz ve şeffaf boya oraya doldurulur ve böylece kabın doğal rengi ortaya çıkmış olurdu. Grafiksel nakışlara ilaveten kestane rengi ve yeşil boyalı lekeler veya resimler çizilmiş kaplar da vardır. Böylesine tekniklerle çok renkli nakışların üretimi mümkün olurdu. X. Yüzyılda keşfedilmiş olan böylesine nakış usulü XI. Yüzyılda üretilmiş kaplar için özellikle karakteristiktir. Bu tür kaplar üzerine resim çizildikten sonra engop kazınarak çıkarılırdı. Kapların boyanmasından sonra tasvir ve nakış renkleri hasebiyle kabarık şekilde gözükdü. Erken dönemlerde böylesine teknikle hazırlanan kaplardaki nakışlar fonlara nispeten büyük olmuştur. XII. Yüzyılda ise bu nakışlar daha zarif ve ince olmuştur. XII. ve XIII. Yüzyıllara ait kapların bir kısmı ise grafiksel nakışlarla işlenmiş, renkli boyama

¹⁵ Nadjafova, Şelkovnikov, “Hudojestvennaya Glazurovannaya Keramika Azerbaydjana IXv.”, s. 101.

¹⁶ AMEA Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, AF. 27023.

¹⁷ AMEA Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, s/q, 219, 307.

¹⁸ AMEA Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, AF. 2778.

¹⁹ T. M. Dostiyev, R. Y. Beşirov, R. H. Mirzeyev, N. N. Hüseyinli, Orta Esr Şemkir Şeheri: Arxeoloji Qazıntılar ve Artefaktlar, Çaşıoğlu, Bakı, 2013, s. 328, 330, 333.

ile tezyin edilmiştir. Bu kaplardaki renkli nakışlar çizmeli nakışlarla uyumsuzdur. Bu döneme ait polikrom kaplar tasvir ve hazırlanma tekniklerine göre önceki dönemlerdekinden farklılık arz eder. Böylesine kaplarda renkler çeşitlenir, geometrik, bitkisel, zoomorfik ve antropomorfik tasvirler geniş kullanılır. Kapların içerisi ise önce engopla kaplanır, sonra ise çizme ve kazıma ile tasvirler oluşturulur. Geometrik nakışlardan dörtgenler, üçgenler ve daireler, bitkisel nakışlardan ise yaprak, sarmaşık gibi bitki ve gül tasvirleri oluşturulur.

IX.-X. Yüzyıllara ait kaplarda geometrik, XI.-XIII. Yüzyıllara ait kaplarda ise hayvan resimleri daha fazladır. Erken dönemlerde geometrik tasvirlerin fazlalığı İslamiyet'teki canlı varlıkların tasvirlerine yönelik yasaktan kaynaklanmış olmalıdır. Müteakip dönemdeki hayvan tasvirleri ise sanat algısının değişim ve canlanması ile izah edilebilir. IX.-XI. Yüzyıllara ait Arap yazısında süsleme ve geometrik nakışlardan geniş istifade edilmiştir. Bu durum özellikle Beylekan şehri için karakteristiktir. XII.-XIII. Yüzyıllara ait yazıda ise geometrik nakışlara ek olarak hayvan ve bitki tasvirlerinden istifade edilmiştir. Hem renk hem de tasvir açısından benzerlik arz eden eserlere Şemkir kazılarında tesadüf edilmiştir.²⁰ Şemkir'de bulunan sanat örnekleri daha ziyade Beylekan, Gence ve Kabala'da bulunan kaplar ile benzerlik teşkil eder. Bu ve benzer örneklerden hareketle ortaçağ Azerbaycan medeniyetinin bir takım yerel özellikleri olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte genel uygar dünyanın bir bileşeni olduğu da unutulmamalıdır. Buna ek olarak, Beylekan ve Gence'de yapılan polikrom boyalı kapların karşılaştırmasında Beylekan üretimi kapların renk çeşitliliği daha fazladır. Kapların yapım tekniği geliştikçe, biçimleri de değişmiştir. Erken dönem kapların alt kısmı dar ve derin kaseler biçiminde olmuştur. Sonraki döneme ait kapların alt kısmı ise biraz geniş yapılmıştır.

Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi'nde muhafaza edilen polikrom boyalı kapların bir kısmı Bendovan şehrinde bulunan eserler vardır ki onların renk çeşitliliği ve tasvirleri üzerinde ayrıca durulmalıdır. Bu şehirde bulunan kaplarda beyaz engop üzerine yeşil, sarı ve kahverengi işlenmiştir. Polikrom boyalı kap örneklerinde ise bitkisel ve geometrik tasvirlerle ek olarak damlayı anımsatan işlemler vardır. Tüm bu

²⁰ Dostiyev ve dğr., Orta Esr Şemkir Şehri, s. 357, 359, 361-362.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

örneklerin büyük kısmı zoomorfik tasvirlerden ibaret olup, sanat erbabı tarafından stilize ve realize edilmiştir.

SONUÇ

Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi Arkeoloji Fonu'nda muhafaza edilen ve sergilenen polikrom boyalı kaplar Güney Kafkasya, Orta Asya ve İran'ın muadil kapları ile benzerlik teşkil etmektedir. Bundan başka kendine özgü özellikleri de vardır. Diğer taraftan bu kaplar teknolojik ve tasvirsel keyfiyetlerine göre farklılık arz etmektedir. Benzer unsurları tabii ki vardır. Mesela Gence'de bulunan polikrom kaplar Gürcistan'da bulunan kaplar ile benzerdir.²¹Gürcistanın ortaçağ Dmanisi şehir yerinden bulunan kapların renk çaları, dekoru, zoomorf resimleri Gence şehir yerinden bulunan kaplarla hemen hemen aynıdır. Bir takım yerli dekor özelliklerinde az fark vardır. Bu durumu coğrafi yakınlık ve sıkı ticaret ilişkileriyle izah etmek mümkündür. Azerbaycan üretimi kaplar ile Orta Asya üretimi kaplar arasında ise farklılık arz eden unsurları bulmak mümkündür. Orta Asya üretimi polikrom boyalı kap örneklerinde geometrik ve bitkisel motifler zarif ve yapısal şekilde işlenmiştir ve bu durum Çin seramiğinin etkisiyle muhtemelen oluşmuştur. Ama böylesine farklılık formu pek etkilemez ve polikrom kaplar biçimsel olarak benzerdir.²² Azerbaycan seramik örneklerindeki tasvir motiflerinde Sasanîler döneminin etkisini sürmek mümkündür. Bununla birlikte sanatsal ve teknolojik özgünlüğü de vardır. Hasıl-ı kelam, IX.-XIII. Yüzyıllarda Azerbaycan seramik üretiminin merkezi olmuş ve buradaki sanat erbabı kendi tarzını oluşturabilmiştir. Bu dönemin polikrom boyalı kaplarının dekorasyonunda ise boya altı süsleme tekniğinden istifade edilmiştir.

²¹ Ceramics in Medieval Georgia, Bakur Sulakauri Publishing, 2013, s. 37-38, tablo: 23, 26.

²² "Hudejestvennaya Kultura Tsentralnoy Azii i Azerbaydjana IX-XV vv", Keramika, Taşkent: SMI-ASIA, MİTSAİ, 2011, t. 1, s. 79-80, tablo: LVII, LVIII, LXI, LXVII.

KAYNAKÇA

- “Hudojestvennaya Kultura Tsentralnoy Azii i Azerbaydjana IX-XV vv”, Keramika, 2011, SMI-ASIA, Taşkent, MİTSAİ, , t. 1
- Azerbaycan Arxeologiyası: Orta Esrlər, 2008. Şerq-Qerb Neşriyyatı, Bakı
- Aliev İ.Q, 1989, Oçerki istorii Atropateni. Azernesr, Bakü,.
- Ceramics in Medieval Georgia, 2013, Bakur Sulakauri Publishing, Tbilisi.
- Dostiyev, T. M.; Beşirov, R. Y.; Mirzeyev, R. H.; Hüseyinli, N. N. 2013, Orta Esr Şemkir Şehri: Arxeoloji Qazıntılar ve Artefaktlar, Çaşoğlu, Bakı
- Ehmedov, Q. 1979, Orta Esr Beyleqan Şehri, Elm Neşriyyatı, Bakı
- Ehmedov, Q. 1962, Örenqala (Qısa Tarixi-Arxeoloji Oçerk), Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı
- Göyüşov, R. (1963), “I-X Esrlerde Qebele Şehrinin Dulus Memulatlarnının İnkişaf Merheleleri”, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyasının Meruzeleri, c. XIX, Sy. 2
- Leviatov, V. N. (1946), “O Tipah Glazurovannoy Keramiki Azerbaydjana v VII-XV vv”, İzvestiya Azerbaydjanskoy SSR, no. 7
- Nadjafova, N. (1958), Şelkovnikov, B.; “Hudojestvennaya Glazurovannaya Keramika Azerbaydjana IX v.”, İzvestiya Akademi Nauk Azerbaydjanskoy SSR-Seriya Obşestvenih Nauk, Sy. 4
- Taşhodjaev, Ş. S. 1967, Hudojestvennaya Polivnaya Keramika Samarkanda IX-Naçala XIII. Vv., İzd.vo Fan Uzbekskoy SSR, Taşkent,.
- Yakobson, A. L. 1959, “Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala): Trudi Azerbaydjanskoy (Oren-Kalinskoy) Arheologičeskoy Ekspeditsii”, Materialı i İssledovaniya po Arheologii SSSR, t. I, no. 67 (Leningrad),
- Yakobson, A. L. 1959, “Hudojestvennaya Keramika Baylakana (Oren-Kala)”, Trudi Azerbaydjanskoy (Orenkalinskoy) Ekspeditsii MİA, c. 1, Sy. 67 (Moskva-Leningrad)

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:2/Sayı:6/Ağustos /2015

ISSN:2148-2292.

Academic Journal of History and Idea
Volume:2/Number:6/August /2015

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ